

УДК 378.126.015.3

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Н. С. Сідаш

Стаття розглядає проблему формування духовності педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи засобами англійської мови. Проаналізовано існуючі точки зору науковців щодо духовності. Розглянуто практичний досвід формування духовності педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи засобами англійської мови. Умовою успішного вирішення цієї проблеми є потенціал продуктивної комунікації у сфері англійської літератури та мистецтва. Запропонована методика для розвитку духовності у майбутніх викладачів вищої школи.

Ключові слова: духовність, педагогічна свідомість, майбутні викладачі вищої школи, англійська література, мистецтво.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасний розвиток українського суспільства можливий лише за умови нової генерації людей, які будуть спроможні не тільки мислити, але і діяти по-новому. Тому до вищої школи, як чинника відтворення і розвитку інтелектуальних ресурсів, духовної культури українського народу, приділяється значна увага та висуваються особливі вимоги.

Зазначимо, що в Україні гостро стоїть проблема якості підготовки майбутніх викладачів вищої школи. Законом України «Про вищу освіту» одним зі шляхів формування та реалізації державної політики передбачено «збереження та розвиток системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти» (ст. 3) [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Найбільш значущими для нашого дослідження є праці вчених, які вивчали підготовку майбутнього викладача вищої школи (О. Абдуліна, Г. Гавришина, Г. Матушевський, О. Мороз, Б. Степанишин, В. Юрченко та ін.); теоретико-методологічні аспекти педагогічної свідомості (Л. Беляєва, В. Галузник, В. Демічев, В. Краєвський, Н. Крицька, Л. Оніщук,

В. Ретюнський та ін.); проблеми почуттєвої культури та ціннісно-духовної властивості особистості (Т. Антоненко, І. Бех, І. Зязюн, М. Киященко, Л. Кумінова, Ю. Ляснікова, Л. Пегарева, М. Пірен, Л. Рувінський, В. Федотова, О. Рудницька, Г. Шевченко).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. На межі ХХ–ХХІ ст. майже в усіх розвинутих країнах світу, особливо тих, які мають сталі системи освіти, спостерігається незадоволення сучасною освітою. Особливі претензії висуваються до загальноосвітніх шкіл, бо саме тут відмічено зниження рівня якості освіти, падіння моральності, духовності випускників, їхнє небажання до самостійності та продовження навчання у вищих навчальних закладах. Але не можна обійти і вищу школу, яка акцентує увагу на професійній підготовці майбутніх викладачів ВНЗ і не завжди піклується про їхній загальнокультурний і духовно-моральний розвиток. Як наслідок – пасивність випускників, безвідповідальність, низький рівень професійної мотивації та рефлексії.

Однак, які б зміни не відбувалися у вищій школі, вони неодмінно стосуватимуться викладача. Освітня галузь потребує розробки новітньої структури щодо спеціальної психолого-педагогічної підготовки викладачів. Традиційне педагогічне навчання та виховання майбутніх викладачів вищих шкіл у межах університетів стає вже недостатнім та малоефективним.

Мета статті проаналізувати існуючі точки зору вітчизняних і зарубіжних науковців щодо духовності та розглянути практичний досвід формування духовності педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи засобами англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Питання духовності на сьогодні є особливо стратегічним для всього людства, з позиції необхідності його виживання, оскільки від розуміння духовності залежить те, якими будуть людина та людське суспільство.

На думку експертів ЮНЕСКО, головні проблеми освіти лежать у гуманітарній площині. У багатьох документах, які стосуються вищої освіти, підкреслено пріоритет духовних, моральних і культурних цінностей.

У доповіді Міжнародної комісії з освіти, представленій ЮНЕСКО, наголошено на тому, що «людство потребує ідеалу та моральних цінностей. Немає благороднішого завдання, яке стоїть перед освітою, ніж пробудити в кожного, з урахуванням його традицій, переконань та при

повній повазі плюралізму, підйом духу і думки до усвідомлення універсального світу» [6, с. 10].

Підготовці майбутніх викладачів вищої школи присвячено роботи Н. Ключової [3]. Вона стверджує, що суспільству необхідний викладач, який чітко знає свою справу, здатний самостійно приймати складні рішення та нести за них відповідальність, викладач, який уміє розвивати в студентів здібності до самоуправління та самореалізації.

Загалом зміни в педагогічній освіті залежать не від рішень уряду та Міністерства освіти, а від того, який викладач прийде у вищу освіту, від його інтелекту, культури, духовності, педагогічної свідомості та ціннісних орієнтирів. Від викладача вищої школи залежить не тільки якісний рівень підготовки майбутніх викладачів, але і престиж вищого навчального закладу.

Формування духовних якостей особистості є одним із найважливіших завдань освіти, зокрема вищої школи, тому дослідження цього питання повинне йти у напрямі визначення сутності поняття «духовні якості» особистості та засобів їх формування.

Переконливою є думка Г. Шевченко про те, що «духовність, як специфічна людська якість безперечно втілює в собі найкращі зразки людської поведінки, мудрості, дотримання і утвердження в повсякденному житті вищих моральних законів, наслідування кращим загальноприйнятими естетичним ідеалам. Духовність, по суті, є найвищою сходинкою в системі людських якостей, де панують совість, честь, гідність, свобода, милосердя, гуманізм, душевність, сердечність, працелюбство, творчість за законами краси» [11, с. 244].

Виходячи з власного педагогічного досвіду, можемо стверджувати, що виховання національно свідомого громадянина України починається з виховання його духовної особистості. Від ставлення студентів до надбань загальнокультурних цінностей залежить і духовне оновлення українського суспільства. Повністю поділяємо думку М. Пірен, яка вважає, що найвищим рівнем розвитку особистості є її духовність, заснована на загальнолюдських цінностях [7, с. 228]. Загальнолюдські духовні цінності – це «духовний капітал людства», найголовнішими серед них є моральні, естетичні та культурні цінності. Завдяки їм визначається поведінка людини і ставлення до інших систем цінностей. Студент, як майбутній викладач вищої школи, як людина духовна, обов'язково повинен мати широкі знання, за допомогою яких він краще розумітиме закони розвитку природи, суспільства, освіти, релігії, мистецтва тощо. Внутрішній моральний стан викладача вищої школи залежатиме від того, як часто він буде

замислюватися над питаннями духовності, моральності, естетичності, культури та ін. Духовні цінності, безумовно, спрямовані на формування в студентів такого стрижня, який буде сенсом усього їхнього подальшого життя.

Розкриваючи значення вищої освіти з питання духовного розвитку майбутніх викладачів, В. Кротюк наголошував, що «вища освіта – це найважливіший соціальний інститут збереження культурних цінностей, норм, правил, принципів, ідеалів тощо, бо завдяки вищій школі відбувається збереження духовних цінностей суспільства, держави та нації, формуються ціннісні орієнтири студентства, створюються сприятливі умови для розвитку духовно-моральних потреб майбутніх викладачів вищої школи» [4, с. 61].

Історія свідчить, що пріоритетним завданням вищої школи завжди було і залишається формування національної свідомості у студентів, значна перевага серед складових якої, посідає духовність і моральність. Як зазначає протоієрей В. Заєв, «духовність – це стан душі, що має відповідні позитивні властивості, які характеризують її чистоту від усілякого внутрішнього бруду. Моральність же – це характер ставлення людини до навколишнього світу, передусім до іншої людини і суспільства. Її оцінюють за вчинками людини, але залежно від мотивації, не всі моральні вчинки людини можуть бути духовними. Характер і ступінь духовності людини, в кінцевому підсумку, визначаються тією метою, яку вона ставить у своєму житті» [1, с. 90–93].

Ми поділяємо думку Т. Тюріної щодо моральності, яка має бути орієнтиром людини на суспільно-історичні норми та цінності. Одне з важливих завдань моральності – навчити людину жити за нормами і правилами, прийнятими в суспільстві [10, с. 133].

Більшість дослідників вважають, що викладачі вищої школи повинні вчити студентів обирати високі, гуманні цілі, дотримуватися загальнолюдських цінностей, поважати і цінувати гідність будь-якої людини, сприймати і поважати право людей на релігійну та культурну своєрідність, усвідомлювати своє місце в житті.

У процесі навчання у вищій школі також важливу роль відіграють морально-естетичні норми та педагогічні цінності, які є особливою формою педагогічної свідомості [9, с. 54–55].

Моральна поведінка майбутніх викладачів вищої школи повинна бути сформована викладачами під час навчання або творчо вироблена під час педагогічної практики та в позаурочній діяльності самими студентами. Готовність майбутніх викладачів діяти під час педагогічної діяльності на

основі визначених моральних принципів є тією обставиною, на основі якої і відбувається становлення педагогічної свідомості.

Дослідник А. Косаковський пропонує такі форми, що ведуть студентів до усвідомлення моральних цінностей: «ситуація, яка вимагає здійснення морального вчинку; спеціально задана ситуація, яка дозволяє студенту виявити свої можливості при подоланні труднощів; обговорення та оцінка прикладів моральної поведінки; теоретичне обговорення норм моралі та моральних принципів» [8, с. 164]. Незаперечним є твердження К. Миронова стосовно понять «мораль» та «моральність»: «Моральність – це внутрішня установка індивіда діяти згідно зі своєю совістю і вільною волею, на відміну від моралі, яка, поряд з законом, є зовнішньою вимогою до поведінки індивіда» [5, с. 3].

Створення викладачами вищої школи особливих умов, за яких виявляються моральні якості студентів, завжди пов'язано з моральним кліматом студентського колективу в цілому. Вирішення поставлених викладачем моральних завдань теж відбувається під час усвідомлення студентами життєвих ситуацій. Обговорення в студентському колективі морального вчинку або події, може викликати суперечки або різноманітні погляди, які не завжди будуть збігатися з думкою викладача. Саме розходження в думках між студентом і викладачем указує на особливості індивідуального досвіду студента. Виявлення особливостей кожного студента на наше переконання, дозволить викладачу вищої школи правильно та грамотно організувати педагогічний процес і сформувати в майбутніх викладачів ВНЗ необхідні моральні принципи та педагогічну свідомість. Процес теоретичного детального розгляду норм моралі та їх логічне послідовне обґрунтування майбутніми викладачами приводить до найбільш усвідомленого сприйняття і сприяє формуванню стійких моральних вчинків, а також становленню та розвитку педагогічної свідомості.

Передова педагогічна практика в реалізації завдань виховання духовності, моральності та культури почуттів з використанням потенціалу англійської мови доводить, що сучасні стратегії гуманітарної освіти ставлять іноземну мову на одне з провідних місць у розвитку духовних цінностей майбутніх фахівців. Педагоги та методисти сходяться на думці, що не завжди реалізуються можливості навчальних предметів (в даному випадку – іноземних мов) по формуванню духовності, тому ми спеціально зупиняємося на мовній освіті.

Для здійснення якісної та ефективної підготовки магістрів, як майбутніх викладачів вищих шкіл, потрібно свідомо підходити до

планування самостійної роботи з англійської мови, особливу увагу приділяючи формуванню педагогічної свідомості. Формуючи педагогічну свідомість, слід розвивати такі її характеристики, як духовність, моральність, культуру почуттів та ін. Значного успіху можна досягти, опрацювавши іноземну науково-педагогічну літературу з таких тем: «The importance of professional activity of the future higher school teachers» («Значення професійної діяльності викладача вищої школи»), «The role of the future higher school teachers in modern society» («Роль викладача вищої школи в сучасному суспільстві»), «The role of the future higher school teachers in the formation of professional, spiritual and moral qualities of students» («Роль викладача вищої школи у формуванні професійних і духовно-моральних якостей студентів»), «Formation of pedagogical position of the future higher school teachers» («Формування педагогічної позиції майбутніх викладачів вищої школи»), «Master is the future higher school teacher» («Магістр – майбутній викладач вищої школи»).

Формування цінностей та ціннісних орієнтацій магістрів (духовність, моральність, культура почуттів та ін.) можливе завдяки прослуховуванню магістрами класичної музики: Л. Бетховен «Місячна соната», В. Моцарт «Маленька нічна серенада», П. Чайковський «Вальс квітів», І. Штраус «На чудовому блакитному Дунаї», Ф. Шуберт «Аве Марія» та підготування доповіді на тему: «Art is the means of forming spiritual and moral qualities of the future higher school teachers» («Мистецтво – засіб формування духовно-моральних якостей майбутніх викладачів вищої школи»).

Для більшого усвідомлення взаємозв'язку між духовністю, моральністю, культурою та освітою, як невід'ємної умови формування освіченої, творчої, духовно-моральної та культурної особистості з високорозвиненою педагогічною свідомістю доречно буде запропонувати магістрам перегляд фрагменту художнього фільму П. Уїра «Dead Poets Society» («Суспільство мертвих поетів») із подальшим його обговоренням, обміном думками та аналізом.

Завдання спрямоване на формування та розвиток духовної, моральної та естетичної культури в майбутніх викладачів вищої школи. Викладач організує з магістрами групову дискусію, обмін думками, під час яких кожний учасник висловлює ставлення до проблеми, дає оцінку діям героїв кінострічки, а також висловлює особисті почуття і хвилювання. Перегляд фрагменту кінострічки змушує магістрів розмірковувати, аналізувати, співчувати героям. Тож для них проблеми добра і зла, справедливості й упередженості, проблеми духовності, моральності та культури становляться більш зрозумілими.

Під час обговорення фрагменту кінострічки викладач повинен дотримуватися головного правила: не нав'язувати учасникам своєї думки, як єдино правильної. Обговорення повинно бути «діалогом рівних». Образи героїв яскраво розкривають ідеальні особистісні риси викладачів, їх характери, внутрішню психологію, духовно-моральні цінності та культуру спілкування.

Для формування особистісних цінностей і ціннісних орієнтацій доречним буде участь у міні-конференціях, модеративних семінарах із тем: «Traditional pedagogical values in modern society» («Традиційні педагогічні цінності у сучасному суспільстві»), «The role of spiritual values in the pedagogical consciousness formation of the future higher school teachers» («Роль духовних цінностей у формуванні педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи»), «Spiritual and moral values as the basis of pedagogical activity» («Духовні та моральні цінності як основа професійно-педагогічної діяльності»), «Creative potential development of a personality of the future higher school teachers» («Розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього викладача вищої школи»), «Aesthetic culture in the educational system of the future higher school teachers» («Естетична культура в системі підготовки майбутніх викладачів вищої школи»), «Culture and education» («Культура та освіта»), «Spiritual and moral culture of the future higher school teachers» («Духовно-моральна культура майбутніх викладачів вищої школи») та ін. Потрібно також звертати увагу на такі питання: «The image of an ideal higher school teacher» («Образ ідеального викладача вищої школи»), «The culture of speech» («Культура мови»), «Modern youth slang» («Сучасний молодіжний сленг»), «The culture of the future higher school teacher appearance and his aesthetic attractiveness» («Культура зовнішнього вигляду викладача та його естетична привабливість»), «Personal qualities of the future higher school teachers» («Особистісні якості майбутнього викладача вищої школи»).

Наступна творча вправа спрямована на формування позитивного емоційного стану магістрів за допомогою «входження в образ». До уваги магістрів пропонуються варіанти картин: М. Сатарова «У зимовому лісі», Г. Геркена «Блюз опадаючого листя», К. Уолліса «Славний квітковий шлях», «Мальовниче Греве». Магістрам необхідно обрати та описати одне з полотен так, щоб однокласники не тільки уявили їх реально, але і відчули той настрій та піднесення, які вони викликають. Після проведення вправи робиться висновок: «There are good artists, there are great ones. But the most ideal artist is the nature. As its pictures are the most colorful and realistic...»

(Бувають художники хороші, бувають великі. А найідеальніший художник – це природа. Адже її картини найбарвистіші і найреалістичніші...).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вища школа має важливе значення у створенні сприятливих умов, завдяки яким усі позитивні цінності освіти: добро, гуманність, толерантність, милосердя, відповідальність, чесність, справедливість, чуйність та ін. обов'язково стануть надбанням магістрів, як майбутніх викладачів вищої школи, їхнім внутрішнім орієнтиром у подальшій педагогічній діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Перспективним напрямом роботи вбачаємо подальше дослідження інноваційних технологій формування духовності педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи засобами англійської мови.

Література

1. Заев В. Современное православие и образование / В. Заев // Православні духовні цінності і сучасність : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 21 берез. 2003 р. – К.: МАУП, 2003. – С. 90–93.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011>
3. Ключева Н. В. Социально-психологическое обеспечение деятельности педагога (ценностно-рефлексивный подход) : дис. ... д. психол. наук : 19.00.05 / Ключева Надежда Владимировна. – Ярославль, 2000. – 322 с.
4. Кротюк В. А. Духовна безпека суспільства та освіта / В. А. Кротюк, С. Г. Малярчук // Вісн. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Сер.: «Філософія, філософія права, політологія, соціологія» / редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Х.: Право, 2012. – № 4 (14). – С. 57–66.
5. Миронов К. Г. Проблема категорий «духовность» и «нравственность» в «Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России» / К. Г. Миронов // Studia Humanitatis. – 2014. – № 1–2. – С. 1–7.
6. Образование: сокрытое сокровище (Learning: The Treasure Within) [Электронный ресурс] // Основные положения докл. Междунар. комиссии по образованию для XXI века. – Изд-во ЮНЕСКО, 1996. – 31 с. – (Электронная версия основных положений Доклада подготовлена МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех» в 2007 г.). – Режим доступа: <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf>.
7. Пірен М. Духовність особистості – основна цінність демократичного суспільства / М. Пірен, В. Ребало // Вісн. Нац. акад. держ. управління при Президенті України : наук. журнал. – 2011. – № 2. – С. 228–236.
8. Психологические основы формирования личности в педагогическом процессе / под ред. А. Косаковски и др.; пер. с нем. – М.: Педагогика, 1981. – 224 с., ил.

9. Тугаринов В. П. Философия сознания (современные вопросы) / В. П. Тугаринов. – М.: Мысль, 1971. – 189 с.
10. Тюрина Т. Г. Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку: монографія / Т. Г. Тюрина; наук. ред. М. Б. Євтух. – Львів: Сполом, 2005. – 276 с.
11. Шевченко Г. П. Проблемы образования и воспитания студенческой молодежи в эпоху постмодернизма / Г. П. Шевченко // Духовність особистості. – 2011. – Вип. 3. – С. 200–209.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ У БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ СРЕДСТВАМИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Н. С. Сидаш

Статья рассматривает проблему формирования духовности педагогического сознания у будущих преподавателей высшей школы средствами английского языка. Проанализированы существующие точки зрения ученых о духовности. Рассмотрен практический опыт формирования духовности педагогического сознания у будущих преподавателей высшей школы средствами английского языка. Условием успешного решения этой проблемы есть потенциал продуктивной коммуникации в сфере английской литературы и искусства. Предложена методика для развития духовности у будущих преподавателей высшей школы.

Ключевые слова: *духовность, педагогическое сознание, будущие преподаватели высшей школы, английская литература, искусство.*

FORMATION OF SPIRITUALITY OF PEDAGOGICAL CONSCIOUSNESS OF THE FUTURE HIGHER SCHOOL TEACHERS THROUGH ENGLISH LANGUAGE TEACHING

N. S. Sidash

The article considers the problem of formation of spirituality of pedagogical consciousness of the future higher school teachers through English language teaching. Existing points of view of scientists on spirituality have been analyzed. The practical experience of forming spirituality of pedagogical consciousness of the future higher school teachers by means of English language has been considered. The potential of productive English communication in the field of English literature and art is the condition of the successful solution of this problem. The technique for the development of spirituality of the future higher school teacher has been proposed.

Key words: *Spirituality, pedagogical consciousness, future higher school teachers, English literature, art.*

Сідаш Наталія Сергіївна – старший викладач кафедри загальних хімічних дисциплін Інституту хімічних технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Рубіжне, Україна). E-mail: natalia-sidash@rambler.ru

Sidash Natalia Serhiyvna – Senior Lecturer at the Department of General Chemical Sciences, Institute of Chemical Technologies of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Rubizhne, Ukraine). E-mail: natalia-sidash@rambler.ru

УДК 378

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ І ПРОГРАМ ДЛЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ В АВСТРАЛІЇ

А. Є. Скирда

Стаття присвячена проблемам, які пов'язані з навчальними планами і програмами для обдарованої молоді. Вона акцентує увагу на важливості відповідним чином диференціювати навчальний план, програми, інструкції, матеріали та процедуру оцінки. Диференціювання обговорюється в контексті забезпечення можливості прискорення навчання та угруповання, як основної політики щодо положення про програми для обдарованих студентів, в рамках яких пропонується базовий навчальний план, який може бути просунутим, поглибленим, комплексним, творчим або складним. Стаття вивчає ідею про створення оптимального узгодження між учнем і системою вибору навчального курсу. Вона описує передові ресурси, включно технології, які вживаються в освіті обдарованих студентів. Зокрема, стаття окреслює навчальні прийоми на основі запиту, особливо прийоми для проблемного навчання та навчання на основі питань. Стаття закінчується акцентом на необхідності підвищення якості навчання обдарованої молоді і спільної роботи батьків і школи в просуванні розвитку талантів. Це є практикою прискорення навчання в поєднанні з використанням різноманітних варіантів і можливостей сучасних технологій. Навчальні заклади повинні забезпечити практику диференціювання в усіх предметних областях, як на елементарному, так і вищому рівні. Така практика вимагає формування диференційованих одиниць навчального курсу, диференційованого навчального плану, освітньої диференціації і використання відповідних методів оцінки.